

Муниципальное бюджетное образовательное учреждение
«Адычинская средняя общеобразовательная школа им. В.С. Чирикова»

Доклад
**«Дьинэ кэргэннэ уол обону иитиигэ
аба оруола»**

Бэлэмнээтэ:
Потапова Елена Семёновна,
алын кылаас учуутала

Бөтөнкөс бөһ., 2023 с.

«Үчүгэй дьиз кэргэнгэ-ийэлээх аҕа бэйэ-бэйэлэригэр убаастабыллаахтык сыһыаннаһар, көмөлөсүһэр, итэбэйсэр, дьонго сыһыаннара болжомтолоох буоллабына, оҕо инникитигэр эрэллээх, холку дууһалаах, аһыныгас, куһаҕанга сыстыбат буола улаатар»

Улуу педагог В.А. Сухомлинская

Уол оҕо айылҕатынан симик, элбэх саната-ингэтэ суох буолар. Онон кыргыттарга баһыйтарара үгүс.

Уол оҕону төрөөбүт тылынан хомоҕойдук кэпсэтэр, санаатын сааһылаан этэр, суруйар дьобурун сайыннара сыалтан ийэ тылбыт илдьит, сирдьит, сиэрдьит, сэһэнньит буоларын өйдөтүөхтээхпит.

Үгүс учуонайдар, кыраайы үөрэтээччилэр, педагогтар үлэлэрин ырытан көрдөххө, норуот педагогикатыгар ыалга үтүө үгэни олохсутуу ситимэ баар. Норуот педагогикатыгар үтүө үгэни олохсутууну, оҕону иитэр ньымалары дьон араастаан толкуйдаан, ырытан көрөллөр.

Сүрүн сорук: Уол оҕону иитиигэ өбүгэ төрүт үгэстэрин нөнүө ис уйулҕатын уһугуннаран, киһи быһыытынан сайыннарыыга аҕа оруолун үрдэтии.

Үйэ сайдан истэбин ахсын кини дьалхаана улаатар, олохтон ирдиир ирдэбилэ ыарыыр, үксүүр, ону тэнэ мунура суох сайдар. Ол онно сөп түбэхэр, соһуйан, уолуйан олорон хаалбат туһугар кыһаныы – биһиги бүгүндү күммүт ирдэбилэ.

Бэлэм буолуубут төрдө – оҕолорбутугар, сана киһиэхэ, кинилэр хайдах олоҕу уйар дьон буолан тахсыыларыгар, орто дойду олоҕун хайдах түстүүллэригэр.

Олоххо бэлэмнээх киһи диэн биһиги бүгүн хайдах киһини ааттыахпытын сөбүй?

➤ олох хайдах хааман иһиититтэн көрөн, бэйэтин дьылҕатын онгостор, дьон-сэргэ ортотугар холкудук сананан олорор-үлэлиир, олоҕун суолун бэйэтэ тыбырынар кыахтаах киһи;

➤ ааспыт олоҕу салгыыр, билинни олоҕу тутар, кэлэр олоҕу түстүүр уһун киэн санаалаах киһи;

➤ киһилии киһи, киһи киһитэ, дьон киһитэ, норуот киһитэ, ытык иэһи өйдүүр киһи;

➤ тус олоҕун дьоло бэйэтиттэн эрэ тутулуктаабын, ону таһынан олох кэрэтин өйдүүр, олох толору дьолун билэргэ, сатаан туһанарга дьулуһар киһи;

➤ бэйэтин культуратын таһынан атын омук культуратын, тылын убаастыыр, билэр киһи;

➤ үлэттэн толлубат, үлэттэн дьоллонор, дуоһуйар, үлэнэн киэн туттар, олох ыарахаттарыттан толлубат киһи

➤ айылҕа күүһүн сатаан туһанар, харыстыыр, араначчылыыр уонна бэйэтин туругун сатаан харыстанар, бөбүргөтүнэр киһи.

Саха оҕону иитэригэр үгүс уратылааҕын профессор В.Ф. Афанасьев «Этнопедагогика нерусских народов Сибири и Дальнего Востока» үлэтигэр сиһилии ырыппыт. Бу үлэ 1979 с. Якутскайга бэчээттэнэн тахсыбыта. Профессор В.Ф. Афанасьев үөһэ ааттаммыт үлэтигэр олобуран, оҕону иитэргэ саха омуга туох үгэстэрдээҕин ырытабыт.

Кини норуот үйэттэн үйэҕэ чочуйан, үгүс ньыманы мунньан, оҕо иитиитигэр кытаанахтык тутуһарын, бэйэтэ туһанарын ыйбыта. Бу төһө да «суруллубатах сокуонунан» аабыллыбытын иһин, кырдыаҕас эдэргэ, төрөппүт оҕотугар инээр олох бэйэтэ ирдиир кытаанах ыйаахтара буолаллар. Норуот педагогикатын диригинник үөрөспүт учуонай көрүүлэрэ, түмүктэрэ сүрүннүүр оруоллаахтарын бу үлэҕэ киэнник сырдаттылар.

Профессор оҕо иитиитигэр элбэх суолу ыйбыта.

I. Саха киһитэ оҕотун үтүө сыалга үөрэтэрэ.

1. Ийэтигэр, аҕатыгар, эһэтигэр, эбэтигэр дьиэ иһинээҕи дьонно барыларыгар үтүө сыһыаны олохтоохун. Үтүө төрөппүт оҕону кытары сөпкө сыһыаннаһары сатыыра. Оҕо-төрөппүт, оҕо-аймах сыһыана, төрөппүт үөрэҕинэн ытыктабылга, тапталга олобура. Ол иһин кырдыаҕаһы ытыктааһын, кинилэри үрдүктүк тутуу саха олоҕор-дьаһаҕар күүскэ көстөрө. Эһэ, эбэ, атын да кырдыаҕас аймах сүбэтэ ылыныллара, аахсыллара. Онон кырдыаҕас киһи оҕо иитиитигэр ураты суолтаны ылар, өй-санаа, майгы-сигили өттүгэр күүскэ дьайара. Аҕа-оҕо, ийэ-оҕо сыһыаннара оҕо кыра сааһыттан тутулуктанара. Оҕолорун кытта күннээҕи үлэни, дьиэ иһигэр буолары сүбэлэһэллэрэ, оҕолоро этэрин сэнээрэллэрэ, харыстанһан буоларга иитэллэрэ.

Итини барытын тоҕоохтук түбэһиннэрэн сэргээн, хайҕаан, тэптэрэн ситиһэллэрэ. В.Ф. Афанасьев хайҕааһын үтүө ньымаларын быһыытынан манныктары бэлиэтиир: *тылынан хайҕааһын; оҕону сөбүлүүр дьонугар хонноро эбэтэр дьаарбата ыытыы; бултуу, сир астыы, сир-дойдуну көрө баралларыгар бэйэни кытта илдьи; оҕо баҕатынан сонун аһы астааһын.*

Оҕо сүрэхтээһин, бэрээдэги кэһэр түбэлтэтигэр, толоругаһа суох буоллаҕына сэмэлэнэр. Буруйдааһын көрүнэ араас буолара: *хомолтону биллэри, киһи истибэтигэр сэмэлээһин, буруйдааҕы ааттаабакка эрэ ханарытан этии, арыт таһыйы.* Оҕону үөрэтии-такайы айыыны кытта сибээстэнэрэ, ол сиэринэн үгүс бопсуу онно олобура.

2. Үлэҕэ сөптөөх сыһыаны иити киһи олох олорорун төрдө буоларын таба өйдүүлэрэ; ол иһин быстах үлэҕэ илдьэ сылдьаллара, оҕо көрүүтүн-харайыытын итэҕэйэллэрэ, оҕо ылыммыт үлэтин тигэһэр тиэрдэрин ситиһэллэрэ. Онон үлэһит, тулуйумтуо, үлэҕэ булугас өйдөөх, иннэн-толлон турбат буоларга иитэр үгэстэри ньымалары сатаан туһаналлара. Балыксыт, булчут саха уол оҕотун бэйэтин кытта илдьэ сылдьан кыылы суоллуурга, миэстэни өйдөөн көрөргө, булду бултарга үөрэтэрэ.

3. Ураты үөрэх айылҕаҕа сыһыанна иити буолара. Айылҕаҕа харыстабыллаахтык сыһыаннаһарга үөрэти уол оҕо олох кыра сааһыттан саҕаланара. Онон ордук күүстээх этэ. Төрөппүттэр тулалаан турар айылҕаны: тыаны, ууну, хонууну олус харыстыыллара, онуоха сөптөөх элбэх үгэһи билэллэрэ, тутуһаллара. Сайылыкка тахсалларыгар,

кыстыкка киирэллэригэр олоубут сирдэрин хайаан да ыраастыыллара; дьиэ таһын хомуйан, бөбүн-сыһын уматан иһэллэрэ. Кылы, көтөрү хайа түбэһиэх өлөрбөттөрө. Барыта кэмнээх, сирдээх-туомнаах буолара. Дьон сиргэ-дойдуга ытыктабыллаахтык сыһыаннаһара, улаханлык айдаарбат буолара, ытык сиргэ тыас-уус суох буоларыгар кыһанара. Ханна да сылдыбытын иһин уол оҕо төрөппүтүн кытта сылдыһара, киниттэн үөрэнэрэ.

II. Киһилии сиэри-майгыны иити араас өрүттээхтик барар. Уол оҕону сирдээх быһыыга, үтүө майгыга үөрэтэр элбэх үгэһи билэллэрэ, онон үгүс сүбэни биэрэллэрэ. *«Кырдыаҕаһы, кыамматы күлүү-элэк онгостума», «Улахан дьонтон ыйыппакка эрэ тугу да ылыма», «Туора киһи малыгар ымсыырыма»,* – диэн курдук сүбэ элбэх буолара.

Саха атын үгүс омуктан биир ураты майгыта-көнөтө, чизһинэйэ. Кини атын киһи киэнин хайа да түбэлтэҕэ тыһыпатын туора омук киһитэ мэлдьи сөбүн-махтайан бэлиэтиирэ.

Саха киһитин атын уратытынан ыалдытымсах майгыта буолара.

Уол оҕо иитиитигэр төрөппүт тус холобурун үрдүктүк сыаналаабыта. Олоххо кэтээн көрүүтүнэн, тус бэйэтин олобуттан, кырдыаҕастар бэргэн этиилэриттэн холобур аҕалталаабыта: *«Оҕону кытта сэрэнэн кэпсэт», «Куһаҕан холобур түргэнник сыстар» о.д.а.*

Уол оҕону иити сүрүн ньымалара:

Сыһыаны олохсутуу

- тулалыыр эйгэни билиһиннэри;
- оонньоу;
- сиэри-майгыны олохсутуу;
- тус бэйэ холобура.

Сэмэлээһин

- сөбүлээбэти биллэри;
- сэмэлээһин;
- мөбүү;
- дьарыйы;
- таһыйы.

Хайҕабыл

- тылынан хайҕал;
- ыалга хонноро ытыгы;
- таптыыр аһын астааһын.

III. Оонньоу. Оонньоу суолтатын төрөппүт табатык өйдөөн, оҕотун иитиитигэр сөпкө туһанара. Оонньоу арааһыттан сүүрэр-көтөр, хамсанар-имсэнэр көрүннэри: куобах, кылы, ыстана, буур, хапсаҕай, мас тардыһы, кулун куллуруһуу курдуктары Саха хамсаныылаах оонньоунан этин-хаанын эрчийэрин атын омук дьонно бэлиэтииллэр.

Хас биирдий төрөштүт оҗото үчүгэй киһи буоларыгар кыһаллар, болҗомтотун уураp. Тыл-өс, быһыы-майгы, өй-санаа төрүт өйдөбүллэрин оҗо 4-5 сааһыгар диэри инэринэр диэн педагогика үөрэҗэ бигэргэтэр.

Улуу педагог А.С. Макаренко маннык эппиттээх: «Иитии сүрүн төрүттэрэ оҗо 5 сааһыгар диэри оһоһулар. Эһиги оҗо 5 диэри оһорбуккут – бу иитии бары процеһын 90%». Маны ордук эдэр төрөштүт билэрэ наада. Оччоҗо кини оҗотун кыратыгар улахан болҗомтотун өй-санаа, тыл-өс, быһыы-майгы эт-хаан өттүнэн сайдыытыгар улахан болҗомтотун ууруох этэ. «Дьизэ кэргэн педагогикатын ис дьинин ыал олоҗо-дьабаҗа быһаарар», – диэн академик К.С. Чиряев эппитэ.

«Оҗо – киһи дьоло, эрэлэ», – диэн өс хоһоонун сирдэтэн хас биирдий төрөштүт оҗону иитэн, киһи-хара оһорон, инники олоҗор суол арыһар сыала.

Оҗо уйулҗатын чопчу билэн, кини кыағын учуотаан, баҗатын интэриэһиргээн, маны барытын холбоон, чочуйан киһи оһоруу – бу төрөштүт үөрүүтэ, дьоло.

Дьизэ кэргэннэ уол оҗону иитэр сурун ньымалар манныктар:

- үөрэҗи интэриэһиргэһин, хонтуруоллааһын, ирдэһин;
- үлэнэн иитии;
- уол оҗо дьоҗурун таба көрөн, өйөөн, сүбэ-ама биэрэн сайыннарыы;
- бары бииргэ дьизэ кэргэнинэн түмсүүлээх буолары ситиһии;
- эт-хаан өртүнэн эрчийии, сайыннарыы;
- көрдөрөн үөрэтии, үтүгүннэрии;
- төрөштүт тус холобура.

1. Биир сүрүн ньыма – **үлэнэн иитии**. Уол оҗо дьизэҗэ туһунан баһылыыр үлэлээх буолуохтаах. Дьизэ ис- тас үлэтин барытын кини сүгэр.

Кыыс, уол үлэтэ диэн араарбакка, барытыгар сыстаҗас буолуохтаах. Ол курдук, уол хаар күрдьэн, мас киллэрэн оһох оттон, дьизэ хомуйан туттаах киһи. Сайын оҗуруот үлэтигэр үлэлээн, уу кутан, сыыс от ыраастаан уол оҗо туһата баһаам. Уол сайын эһэтин аағы кытта от үлэтигэр үлэлиир. Ити курдук, сааһыгар сөбө да суох үлэттэн саҗалаан уолаттары үлэҗэ сыстаҗас дьон буола улааталларын ситиһэбит, үлэни тэриэбит. Үлэни бары көмөлөөн, саба түһэн үлэлиир үгэс баар. Саас буолла да мас саһааннааһына, олбуор иһин хомуйуута, рассада оһордуута саҗаланар. Манна барытыгар уол оҗону сыһыаран үлэлэтэр үчүгэй түмүктээх буолар. Ким түмсүүлээх – ол кыайыылаах диэн өйдөбүлүнэн салайтарыы үчүгэй түмүктэри аҗалар..

2. Иккис сүрүн ньыма - **кинигэни сэнээрэр буолууну ирдэһин**. Хаһыаттарга, араас энциклопедияларга суруйтаран, сонуннары билэллэрин ситиһэн ааҗан- кэпсээн, көрдөрөн биэрии.

3. Үһүс сүрүн ньыма – **оҗо дьоҗурун таба көрөн, өйөөн, сүбэ-ама биэрэн сайыннарыы**. Уол оҗолору кыра эрдэхтэриттэн кыахтарынан, баҗаларынан дьоҗурдара, сатабыллара сайдар усулуобуйатын тэриһии. Кыраларыттан кыптыый, иннэ, фломастер, гуашь, акварель, харандаас, пластилин туттарга үөрэтии.

Уол оџону эт-хаан өртүнэн доруобай буоларга иитии.

Кини доруобуйата этин – хаанын эрчийииттэн олус улахан тутулуктаах. Аџа эт-хаан өттүнэн чэбдигирдэр, сайыннарар сыалтан, хачыалтан саџалаан араас тэриллэри онорор.

Ханнык баџарар уол оџоџо дьоџур үөскэмэ хайаан да баар буолар. Ону таба көрөн, кэмигэр сайыннаран иьизэххэ наада. Онно дьизэ кэргэн уһулуччу суолталааџа мэлдьэџэ суох.

Аџа тус холобурунан иитиитэ – биир сүрүн суолтаны ылар.

Ханнык баџарар уол оџо чугас дьонуттан, төрөппүттэриттэн холобур ылан, иитиллэн тахсар. Манна ийэ, аџа оруола ордук күүстээх, «иитии бастакы уонна сүрүн ньыматын төрөппүт бэйэтигэр ирдэбилэ, дьизэ кэргэнигэр ытыктабыла, хас хардыытын толкуйдуура буолаллар», – диэн А.С. Макаренко эппитин умнар табыллыбат.

Бэйэни салайыныы киһи сайдыытын биир сүрүн туоһута. Бэйэни салайыныы бэйэ дьарыгын тэринэ үөрэниигэ олоџулар. Уруок кэмигэр бэйэтин дьарыгын тэринэ үөрэммит оџо кылаас тас өттүгэр дьарыга эмиэ ити сыалга туһуланыхтаах эбит. Кылаас салайааччытын иннигэр эрдэџэс оџо бэйэтин салайына үөрэниитин ситиһэргэ маннык соруктар тураллар дии саныыбыт:

1. Үөрэнээччи үтүө өрүттээх интэриэһэ олохсуйарыгар усулуобуйа үөскэтии;
2. Инники сыалы туруоруна үөрэнэрин ситиһии;
3. Соругу ситиһэр суолу-иһи булунарыгар көмөлөһүү;
4. Кылаас предметник-учууталларын үлэлэрин биир сүрүннээһин;
5. Оџо бэйэтин дьарыгын тэринэ үөрэнэригэр төрөппүтү кытыннарыы.

Онтон бэйэни бэйэ үөрэтиниигэ бэйэни бэйэ иитиниитигэр, сайыннарыытыгар тириэрдэр. Л.С. Выготскай үөрэтии сайыннарыахтаах диэн мээнэџэ эппэтэџэ.

Киһи личность буола үүнүүтэ үлэ, үлэлээһин кэмигэр барар. Үлэлээһин икки хардарыта сибээстээх көрүннээџин психологтар бэлиэтииллэр:

1. Предметнэй, а.э. практической – биллэрэр – көрдөрөр. Билии, үөрүйэх, сатабыл олоџуруута, киһи-айах уопутун кытта сибээстээх;
2. Дьону кытта, обществоџа хардарыта сыһыан сайдыыта кини киһи социальной активноһын үөскэтэр.

Билиини үйэџэ аџа уол оџону иитиигэ сүрүн оруолу сүктэ. Ол өбүгэ үгэһин тумнан иитии атын өрүтүн ылынна. Сыһыа-халты оноһуллар, куһаџан дьайыы тахсар түбэлтэтигэр туох ханнык иннинэ бастакы ыйытык аџаттан саџаланар. Аџа анала, айылџата – дьизэ кэргэни харыстааһын. Аџа – ыал эрэлэ, тирэџэ, күүһэ.

Былыр саха ыалын баһылыгынан аџалара буолара, кинини дьизэлээх тойон, хаһаайын дииллэрэ. Аџалара дьизэ кэргэн баайын барытын бас билэрэ, кыһын кэргэн биэриини кытта. Аџаны ким да утары эппэт буолара. Кини, көмүлүөк иннигэр олорор буоллаџына, иннин быһа хаампаттар, куоластарын урдэтэн санарбаттар. Сахалар аџаларын ытыктыыллара, киниттэн толлоллоро.

Аҗа былааһа улахан, кини кырыйдабына, былааһа улахан уолга көһөр да, кини аҗатын кытта өрүү субэлээр. Саха ыалыгар, уол оҗо төрөөтөбунэ, дыннээх дьолунан, танара бэлэбинэн ааҗаллара.

Урут уол оҗо аҗа улэтин бытархайыттан улаханьгар, быһах, сугэ уктуурттан саҗалаан, дыэ-уот тутуутугар тийэ барытын бэйэтэ тутан-хабан онорорун аттыттан араһа көрө, көмөлөһө, онорсо улаатара. Аҗа туулуурун-туһахтыырын, кустуурун-куобахтыырын, оттуурун-мастыырын тэннэ сылдьан көрөн улааппыт уол оҗо, олоххо-дьаһахха сыһыаннаабы бэйэтэ барытын сатыыр, улэбэ сыстаҗас, ханнык да улэттэн толлон турбат, ыарахаттартан чаҗыйбат дыаныардаах буола улаатар. Иллэнсийэн, мээнэ, биэрэс тэбэ, аҗала сатыы-сатыы уһуннук утуйуу диэннэри билбэт этэ.

Үлэ кэмигэр аҗа уолунуун чугасыһыта, доҗордоһуута дөбөннук сайдар. Аҗа аптарытыата үлэбэ чахчылаахтык көстөр. Үлэнэн, үлэбэ ситиһинэн улаатара уонна көдүүстэнэр.

Олоххо **араас аҗалар** баар буолааччылар:

- авторитарнай аҗа. Кини оҗоҗо дьайыта куруубай майгыта тирэнэр. «Итиитэ» диэн күргүйдээһиннэ, күүһүнэн өттөйүүгэ, сааныга, суоһааһынна, илиинэн дыарыйыга, кэһэтиигэ, бэл, чахчытык кырбааһынна олобууар;
- уол оҗо достоинстватын түһэрэрин астынар аҗалар;
- тоҗоостоох төрүөтэ да, матыыба да суох бэйэлэрин кыахтарынан чабыланар аҗалар;
- уол оҗо интэриһиттэн ойуччу турар, оҗоҗо кыһаллыбат аҗа.

Онон биһиги оҗолорбутуттан маннык дыоннор тахсыбаттарын туһуттан кинилэри эрдэттэн өбүгэлэрбит утүө үгэстэринэн ииттэхпитинэ эрэ бэйэбит курдук эппиэтинэстээх, олоххо баҗалаах, уруккуну умнубат дыон итиллэн тахсыахтара диэн эрэнэбит.

Итинэн сиэттэрэн этиэхпит этэ, сахаларга уол оҗо итиитигэр норуот педагогикатын үөрэтэр-иитэр суолтатыгар, ис тутулугар, уратыларын наардааһыныгар сурун **түмүк санаалар** манныктар:

1. Киһи киһи быһыытынан с;һүөбэр туруутугар сүрүн суолтаны уол оҗону киһиэхэ, айылҗаҗа, олоххо сыһыанна иитии ылар.
2. Норуот тылынан уус-уран айымныыта – иитии күүстээх нымата.
3. Саха күннээҗи олобун-дьаһабын ирдэбиллэрэ, кэтээн көрүүлэрэ, сылыктара оҗону иитиигэ анал миэткэлээхтэр. Кыһалҗалаах олох дыон өйүн сытыылыыр, айар дьоҗурун сайынналар.
4. Саха – оҗомсох омук. Оҗотун кун сирин көрүөбүттэн олох олоорорго эрчийэр, хатарар. Онуоха үгэһи, сиэри-туому тутуһар; эрчийии, хатарыы кэммин-кэрдиитин билэр.

5. Уол оҕону иитиигэ олонхо ордук уһулуччу суолталаах. Олонхоттон иитии араас көрүнүн, ньыматын, дьыэ кэргэн тутулун, дьон сыһыанын, бэйэни иитинии суоллары, онтон да атын туһунан сыаналаах сүбэлэри булуохха сөп.

Кырдыаҕас дьону, бэйэлэрин тэннээхтэрин кытта эйэлээх, убаастаһар буола улааталларыгар кыһаныхтаахпыт. Саамай сүрүнэ – уол оҕону үлэни таптыырга, бэйэлэрин сатаан дьон-сэргэ ортотугар тутта-хапта сылдыһыларын ситиһии, киһи быһыытынан олохтон хаалбакка, олох тэнинэн баран иһэргэ кыах тийэринэн күүс-көмө буола сатааһын.

Иитии боппуруоһа билинни бириэмэҕэ сүрдээх ыарахан, эрирдээх-мускуурдаах. Син-биир хайа эрэ түгэннэ оҕон сыһа-халты туттарарын үөрэтэбин, ол барыта кыаллар-сатанар диір эмиэ сыһа буолуо. Ону аахсыбакка, толлон турбакка, ыһыктыбакка сөптөөх өрүтү булан, сороҕор атын дьон сүбэтин ылынан, оҕону иитэр табыгастаах.

Уол оҕо иитиитигэр аҕа киһи оруола сүрдээх улахан, тугунан да, киминэн да солбуллубат күүстээх. Онон эр киһи «Оҕо иитиитэ – анардас ийэ кыһалҕата» диэбэккэ биір тэннэ иитиһэрэ-көрөрө, сүбэ-ама, күүс-көмө буолара олус улахан оруоллаах.

Туһаныллыбыт литература:

1. Иитии кыһата / Министерство образования и науки Республики Саха (Якутия) ; АОУ РС(Я) ДПО «Институт развития образования и повышения квалификации имени С.Н. Донского-II». – Якутск, 1992 - . – Текст : непосредственный.

2006, № 1 (1).

2007, № 1 (5).

2008, № 1 (9).

2011, № 3 (23).

2. Народное образование Якутии / Министерство образования и науки Республики Саха (Якутия) ; АОУ РС(Я) ДПО «Институт развития образования и повышения квалификации имени С.Н. Донского-II». – Якутск, 1992 - . – Текст : непосредственный.

1998, № 3. – 106 с.

2002, № 1. – 149 с.

2007, № 4 (64). – 135 с.

3. Уткин, К. Д. Культура народа саха. Этнофилософский аспект / К. Д. Уткин. – Якутск : Бичик, 1999. – 205 с. – Текст : непосредственный.

4. Федорова, Л. И. Этнопедагогические традиции нравственного воспитания / Л. И. Федорова. – Якутск : Издательство ИПКРО, 1997. – Текст : непосредственный.

5. Чиряев, К. С. Дьыэ кэргэн – омул биһигэ / К. С. Чиряев. – Якутск : Издательство , ИПКРО, 1994. – 80 с. – Текст : непосредственный.

6. Шадрина, В. Г. Проблемы семейного воспитания в семейных условиях / В. Г. Шадрина. – Текст : непосредственный // Народное образование Якутии. – 2001. – № 1. – С. 126-129.

